

Ängsö slott

Restaurering av innertak

Antikvarisk kontroll

Ängsö gård 2:1
Ängsö socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Ängsö slott

Restaurering av innertak

Antikvarisk kontroll

Ängsö gård 2:1
Ängsö socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

Omslagsfoto: Ängsö slott. Foto: Helén Sjökvist.

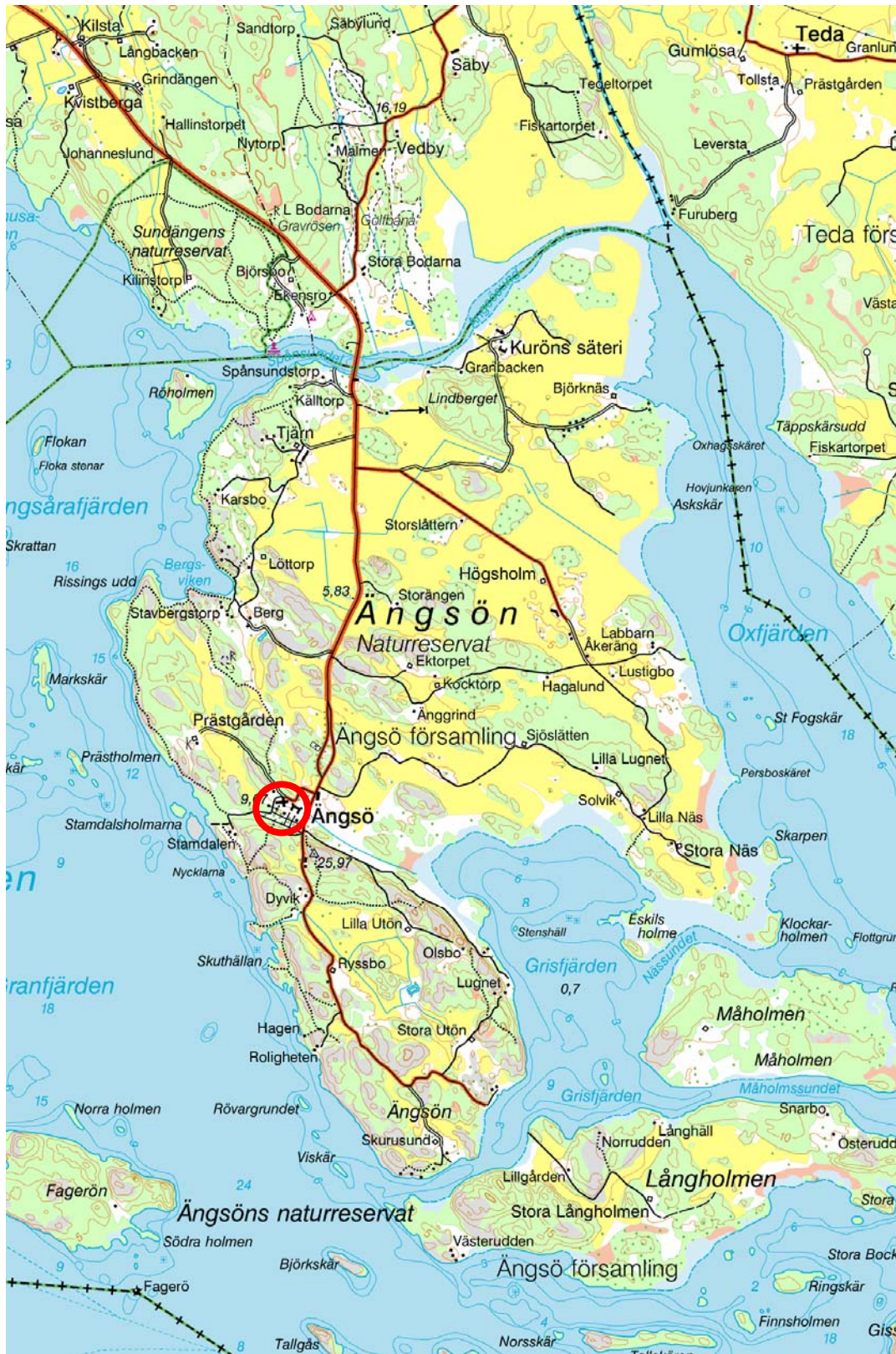
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86019-74-7

Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås 2008.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Genomförande 2008	6
Armfeldtska rummet	6
Balsalen, tredje våningen.....	6
Taket	6
Fönsternischer	7
Gavelrummet tredje våningen.....	9
Tak.....	9
Väggar	9
Brita Bååths rum	10
Sovrum på fjärde våningen.....	11
Galleriet, fjärde våningen.....	12
Referenser.....	13
Litteratur.....	13
Tekniska och administrativa uppgifter	13

Figur 1. Ångsö slotts läge, markerat med en ring. Utdrag ur Gröna kartan. Skala 1:50 000.

Inledning

Under 2008 har flera innertak på Ängsö slott restaurerats. Den microliteväv som suttit i taken sedan 1960-talet har avlägsnats och taken har målats med limfärg.

Tillstånd till arbetet gavs av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2007-06-29 och 2008-09-21. Till arbetet utgick även bidrag för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Kulturmiljövård Mälardalen utsågs av Länsstyrelsen till antikvarisk kontrollant.

Bakgrund

Ängsö gods historia sträcker sig tillbaka till medeltiden. I nuvarande slott ingår delar av en medeltida byggnad som av Åke Nisbeth identifierats som den byggnad som uppfördes av Bengt Fadernson (Sparre av Hjulsta) på 1480-talet.¹ På 1630-talet genomfördes en omfattande ombyggnad av den senmedeltida byggnaden.

Då Christina Piper förvärvade Ängsö 1710 lär slottsanläggningen ha varit i ett relativt dåligt skick.² När hon på 1730-talet överlät gården på sonen Carl-Fredrik Piper påbörjades ett omfattande omvandlingsarbete. Han anlät Carl Hårleman, en av dåtidens mest kända arkitekter, för att genomföra omgestaltningen. Slottet byggdes på med ytterligare en våning samt försågs med en inredning helt efter tidens ideal. En trappa upp fanns grevinnans våning och den stora festsalen. Denna våning fick nya snickerier, parkettgolv och väggmålningar, allt i en förstklassig rokoko. Nästa våning, som bland annat fungerade som gästvåning, fick även den ny inredning och väggmålningar. Den nya fjärde våningen blev grevens våning med bland annat sängkammare, bibliotek, kabinett och rustkammare.

Under 1800-talets senare hälft stod slottet till stora delar obebott och underhållet var sporadiskt.³ Förfallet tilltog och delar av slottet användes som magasin. I början av 1900-talet beskrevs det av Cecilia Bååth Holmberg som "...spöklikt dödt och tillbommat".⁴ Slottets glansdagar ansågs vara förbi men vissa konstskatter fanns kvar då de ingick i fideikomisset. Alltså, fortsätter Bååth-Holmberg, "...har också Ängsö litet konsthistoria att bjuda på, om än de flesta rummen stå så barskrapade att de verka magasin."

Under 1900-talet stoppades dock förfallet och en medveten upprustning vidtog. Redan på 1910-talet inleddes dessa arbeten då Alfred Piper genomförde en inre renovering av slottet.⁵ Under 1960-talet genomfördes ytterligare omfattande arbeten som hade till syfte att återskapa miljöer som kunde ge en bild av hur tidigare ägare inrett bostaden.⁶ Syftet var då också att göra slottet tillgängligt för allmänheten.

¹ Nisbeth 1988.

² Nisbeth 1997.

³ Nisbeth 1988.

⁴ Bååth Holmberg 1904.

⁵ Catharina Piper, muntlig uppgift.

⁶ Nisbeth 1988.

Genomförande 2008

Armfeldtska rummet

Microliteväven har tagits ned från taket i Armfeldtska rummet, en trappa upp, efter att våder helt hade lossnat. Underlaget rengjordes till fast underlag. Små putslagningar har genomförts. Inga underliggande färgskikt med avvikande kulörer noterades. Senaste ommålningen av taket tros ha utförts med en alkydoljefärg på underliggande väv och oljefärgspatentering. Därunder finns troligen limfärgsskikt. Oljefärgsmålningen eller patenteringen kan emellertid ha genomförts redan på 1910-talet då Alfred Piper genomförde en omfattande inre renovering av slottet. Microliteväven sattes upp i taket på 1960-talet. Inga påtagliga skador fanns i putstaket varför man kan tro att väven sattes upp av estetiska skäl.

Figur 2. Armfeldtska rummet med delvis nedfallen, delvis nedriven microlite. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 3. Armfeldtska rummet med delvis nedfallen, delvis nedriven microlite. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 4. Armfeldtska rummet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 5. Armfeldtska rummet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Balsalen, tredje våningen

Taket

I den ursprungliga planen för arbetena i balsalen på tredje våningen ingick att fästa tillbaka befintlig microliteväv. Då man kunde konstatera att väven under den tid som förflutit sedan första besikten hade hunnit släppa ytterligare från underlaget, ansågs det vara motiverat att helt avlägsna microliten och återgå till ett limfärgsmålat tak.

Väven hade mycket dålig vidhäftning vid underlaget. Under väven fanns ett vävlim och under detta en patentering vilken troligen utförts för vävens vidhäftning. Väven var målad med en matt alkydoljefärg. Troligen hade detta utförande blivit för tätt och fuktvandringen från murverket har så småningom lett till att väven börjat släppa från underlaget. Även limmet bör ha åldrats sedan 1960-talet då väven sattes upp. Som underlag för det putsade taket finns en vassmatta. Inga underliggande färgskikt med avvikande kulörer noterades vid rengöringen av taket.

Efter det att väven tagits ned lagades skador upp med gips. Enstaka sprickor har fästs upp med minsta sortens gipsskruv som försänkts. Då man först försökte säkra sprickorna med skruv och bricka gav det ett sämre resultat med ökad sprickbildning, varför man övergick till ett utförande med enbart skruv. Antalet sprickor var dock inte särskilt stort.

Hela taket patenterades med en mager halvblank oljefärg från Alcro till vilken man tillsatt linolja och alifatnafta. Därefter har taket strukits med en limfärg bestående av en egentillverkad cellulosalimbaserad färg med liten tillsats av Wibo emulsionsfärg.

I samband med arbetet noterades att takputsen i den södra delen av rummet skilde sig något i sammansättning jämfört med övriga rummet. Möjligen kan detta vara en tidigare lagning av taket.

Fönsternischer

Endast fönsterbänken var skadad varför övriga delar lämnades utan åtgärd. På fönsterbänken fäste den befintliga färgen mycket dåligt. Som underlag till det befintliga målningsskiktet låg oljespackel. Troligen har målningen tillkommit under 1900-talet, antingen vid den stora renoveringen på 1910-talet eller i samband med renoveringen på 1960-talet. Vid skrapning uppges av Cay Fredriksson att små spår framkom av vad som kan ha varit ett äldre färglager under oljespacklet. Det var inte tillräckligt omfattande spår för att avgöra om det fanns något mer dekorativt måleri men kulören låg nära det befintliga måleriet varför man kan gissa sig till att man utgått från tidigare färgskikt då det nuvarande måleriet tillkom.

Ommålning genomfördes med en platsbruten linoljaefärg i samma kulör som den befintliga. Endast större skador ilagades med oljespackel. Pigmentering gjordes med zinkvitt, grå umbra och guldockra. Även den marmoreringsmålning som finns i nischerna kopierades.

Figur 6. Balsalen, lossnad microlite i taket. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 7. Balsalen, lossnad microliteväv i taket. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 8. Nedrivning av microliteväv. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 9. Microliten borta från taket. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 10. Exempel på spricka som säkrats med gipsskruv. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 11. Balsalens tak efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 12. Balsalen, mycket svårt skadat måleri på fönsterbänk. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 13. Balsalen, mycket svårt skadat måleri på fönsterbänk. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 14. Färgspår under oljespackel. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 15. Färgspår under oljespackel. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 16. Balsalen, fönsterbänken renskräpad och grundad med linoljefärg. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 17. Fönsterbänken färdigmålad. Foto: Helén Sjökvist.

Gavelrummet tredje våningen

Tak

Den microlite som var limmad i taket hade även limmats ned över de kraftiga hålkälen och listverket. Väven fäste dåligt mot underlaget och kunde avlägsnas enkelt. Sprickor fanns framförallt i hålkälen och listerna medan takytan hade färre sprickor. Inga sprickor var emellertid så omfattande att man behövde säkra dem med skruvar.

Hela taket patenterades med en mager halvblank oljefärg från Alcro till vilken man tillsatt linolja och alifatnafta. Därefter har taket strukits med en limfärg bestående av en egentillverkad cellulosalimbaserad färg med liten tillsats av Wibo emulsionsfärg.

Väggar

I gavelrummet på tredje våningen hade tapetens skarvar släppt från väggarna. Troligen tapetserades rummet om på 1960-talet i samband med att microliten sattes upp i taket. Tapeterna skars upp i skarvarna. Skarvarna gipslagades därefter samt överklistrades med makulaturpapp för att fästa in tapeterna. I de uppskurna tapetskarvarna kunde enligt uppgift från Cay Fredriksson en tidigare ljusgrön, schablonmålad yta skönjas. Väggarna målades med Wibos emulsionsfärg i samma kulör som befintliga tapeter. Bården behölls med en mindre lagning och retuscherings över ena fönstret.

Figur 18. Gavelrummet på tredje våningen. Röd pil markerar nedfallen microlitevåd. Blå pil markerar lossnad tapetvåd. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 19. Makulaturpapp över tapetskarvar. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 20. Skadad bård och färgsläpp vid hålkäl. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 21. Färgsläpp vid hålkäl. Foto: Cay Fredriksson.

Figur 22. Hörnrummet efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 23. Reparerad och retuscherad bård över östra fönstret. Foto: Helén Sjökvist.

Brita Bååths rum

I Brita Bååths rum på tredje våningen hade även där microliten lossnat från taket. Efter rengöring kunde taket patenteras med en mager halvblank oljefärg från Alcro till vilken man tillsatt linolja och alifatnafta. Därefter har taket strukits med en limfärg bestående av en egentillverkad cellulosalimbaserad färg med liten tillsats av Wibo emulsionsfärg.

Figur 24. Brita Bååths rum efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 25. Brita Bååths rum efter åtgärder. Foto: Helén Sjökvist.

Sovrum på fjärde våningen

I sovrummet på fjärde våningen har microliteväven tagits ned helt då två våder redan fallit ned av sig självt. Små putslagningar i taket har genomförts med gips. Taket har målats med en platsblandad cellulosalimsbaserad limfärg med tillsats av 20% Wibo emulsionsfärg.

Figur 26. Sovrum på fjärde våningen före åtgärder. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 27. Sovrum på fjärde våningen före åtgärder. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 28. Sovrum på fjärde våningen. Taket åtgärdat. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 29. Sovrum på fjärde våningen. Taket åtgärdat. Foto: Helén Sjökvist.

Galleriet, fjärde våningen

I galleriet på fjärde våningen har microliten i taket tagits ned helt. Två sprickor i taket har lagats ned till underlaget av vassmatta. Underlaget även stabiliserats med skruvar. De tapeter som släppt från väggarna har återfästs och sprickor har tonats in. Taket har målats med en platsblandad cellulosalimsbaserad limfärg med tillsats av 20% Wibo emulsionsfärg. Även taklisten har skrapats ren från löst sittande färg. Påtagliga skador har lagats med Ardumur. Retuscher har utförts med intonad konstnärsakryl.

Figur 30. Galleriet med löst sittande microlite på väggar och i tak. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 31. Galleriet med löst sittande microlite på väggar. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 32. Galleriet med löst sittande microlite på väggar och i tak. Foto: Jan Gustafsson.

Figur 33. Galleriet med åtgärdat tak och väggar. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 34. Galleriet på fjärde våningen, tak och väggar åtgärdade. Foto: Helén Sjökvist.

Figur 35. Galleriet på fjärde våningen, tak och väggar åtgärdade. Foto: Helén Sjökvist.

Referenser

Litteratur

Bååth-Holmberg. 1904. *Västmanland – intryck och bilder*. Stockholm.

Nisbeth, Åke. 1988. *Slottet och Kyrkan*. Ur Engsö – skärgård i Mälaren. Västerås.

Nisbeth, Åke. 1997. *Rokokons Ängsö*. Ur: Tema 1700-talet. Västmanlands fornminnesförening och Västmanlands läns museum årsskrift 1997. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:	08055
Länsstyrelsen dnr:	434-7020-06 432-6629-06 432-10017-08
Fastighetsbeteckning:	Ängsö gård 2:1
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Ängsö
Kommun:	Västerås
Ägare-beställare:	Westmannastiftelsen
Entreprenör:	Cay Fredriksson K. Fredrikssons måleri
Antikvarisk kontroll:	Kulturmiljövård Mälardalen Helén Sjökvist Stora gatan 41 722 12 Västerås